

Genetska manipulacija kao globalna strategija za novo doba

Sažetak:

Još od Drugog svjetskog rata, kad se počeo formirati konačni odnos političkih sila i novi svjetski poredak, znatno su se intenzivirali pokušaji vladajućih elita u osiguravanju određenih interesnih zona za sebe i to sve češće pod svaku cijenu. Ovaj fenomen bitno je povezan s potrebom kontrole svjetske populacije, koja se kroz posljednja četiri desetljeća akcelerirala zahvaljujući razvoju genetskog inženjeringa. Upotreba znanosti, kao i demokracije, kapitalizma i globalizacije u etički nekorektnne svrhe, konstantno je prikrivana nametnutim imperativom modernizacije, napretka, sveopćeg blagostanja i neprijeporne nužnosti. Usprkos dobrim željama, naš svijet podvrgnut ovakvom tretmanu u stvarnosti izgleda potpuno drugačije. Osnovno pitanje koje se nameće u takvim konstelacijama jest na koji način ostvariti i sačuvati paradigmu „živi i pusti živjeti“.

Ključne riječi: demokracija, eugenika, genetski inženjering, globalizacija, kapitalizam, multinacionalne korporacije

¹ Teodora Molnar studentica je preddiplomskog studija politologije na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu.

Uvod

Živimo u svijetu u kojem su promijene rapidne i globalne. Strategija uniformiranja svijeta i uspostave planetarne kontrole, nazvana globalizacijom, po isteku nafne ere traži nove metode i instrumente koji će izvjesnim elitama osigurati globalnu dominaciju. Naslov članka poslužit će mi ujedno kao polazišna hipoteza, koju ću nastojati elaborirati kroz prikaz globalnog konteksta suvremenog doba, koji pogoduje proliferaciji nove metode kontroliranja svjetskog stanovništva putem onoga bez čega ono ne može - hrane. Sam savjetnik i bliski suradnik svojedobno vladajuće dinastije Bush, Henry Kissinger, o ovoj strategiji prigodno je izjavio: „*Tko kontrolira naftu, kontrolira zemlje, tko kontrolira hranu, kontrolira ljude*“ (Engdahl, 2005). U tom smjeru pokrenuti mnogobrojni programi, poput onog UN-ovog: „*Nafta za hranu*“, „*Zelena revolucija*“ za spašavanje (!) zemalja Trećeg svijeta i sl.

Kao medij za omogućavanje provedbe ove strategije opet će odlično poslužiti dobro staro liberalno kapitalističko tržište u intenzivnoj sinergiji s moćnim međunarodnim i regionalnim institucijama te multinacionalnim korporacijama koje kanaliziraju tokove svjetskog kapitala. Revoluciju u svjetskoj proizvodnji hrane putem genetskog inženjeringa, zajedno s pratećom moćnom industrijom, multinacionalnim korporacijama i zakladama (Rockefeller, Ford...) nastojat ću prikazati odgovornima za masovno širenje gladi, bolesti i povećane smrtnosti, prvenstveno u zemljama Trećeg svijeta.

Svi ovi procesi opasno dovode u pitanje naveliko hvaljenu univerzalnost i besprijekornu benevolenciju temeljnih postavki demokracije i njezinog ekonomskog naličja - kapitalizma. U konstelacijama novog globalnog poretko, koja je otpočela svišetkom Hladnog rata, a danas je u punom zamahu, prikazat ću međunarodne i regionalne organizacije, koje funkcionalno odgovaraju nad-državnoj zajednici te na taj način postepeno uvode kontrolu nad čitavim svjetskim regijama.

Budući da je odabrana tema veoma kompleksna i opsežna te obuhvaća najrecentnije, i prema tome još nedovoljno istražene fenomene u svjetskoj povijesti, nadam se da će ovaj esejistički pokušaj barem malo doprinijeti razumijevanju i aktualizaciji ovog problema, kojeg smatram krucijalnim za dubinsko razumijevanje (nepromotivnih) struktura koje upravljaju suvremenim svijetom. Naime, neznanje je najveća opasnost za građansko društvo koje lako upada u zamku konformizma i naivno vjeruje (re)interpretacijama stvarnosti koje serviraju masovni mediji, a oni su opet samo jedan od alata onih koji vrše svjetsku kontrolu.

1. Kapitalizam i demokracija – glavni aduti u tranzicijskom procesu ka postmodernističkom neoimperijalizmu

Kapitalizam, koji je uz demokraciju osnovni preduvjet za realizaciju globalizacijskog projekta, ukratko se može opisati kao efikasno oruđe zapadnih liberalista pomoću kojeg je otvorena i najneprobijinja konzerva među socijalističkim autarkičnim državama. Nakon rušenja SSSR-a, hegemoniju zapadnih sila putem demokratskih postavki o univerzalnim ljudskim pravima i slobodama, zapakiranim u kapitalističke principe, u preostalom zatvorenim društvima više ništa ne može zaustaviti.

Moć ovog sistema se manifestira ponajprije u globalnom korištenju najsofisticiranijeg modela psihološke manipulacije masama, tzv. *meke sile*. Konzumirajući program koji su im servirali mas-mediji, za čiju je rasprostranjenost po čitavom svijetu i opet zaslužan kapitalizam, i svjesno ili podsvjesno upijajući konzumeristički mentalitet, mase su, iako je besprijeporna činjenica o notornom povećanju jaza između siromašnih i bogatih, živeli u bijedi na moderan način (kreditna zaduživanja, hipoteke...), još donedavno vjerovali u ostvarenje „američkog sna“. Nakon eskalacije ekonomske krize potkraj 2008., došlo je do iznenadne globalizacije bijede, kako bi rekao kanadski ekonomist Michel Chossudovsky. Zapravo, radi se o tome da su latentni problemi sistema preko noći postali manifestni i svima vidljivi, a ova je kriza upravo eklatantan pokazatelj, ne samo globalnog buđenja svijesti o teritorijalnoj rasprostranjenosti kapitalističkog sustava, koji je metastazirao u gotovo sve predjele planete, koji su danas pogošeni krizom, nego i stupnja međuzavisnosti te kontrole čitavog svjetskog tržišta iz jednog centra. Naime, nije isključena mogućnost da i krize ovakvog tipa hipotetski mogu biti inducirane iz određenih privatnih pobuda, što si mogu priuštiti primjerice privilegirani elitni *Hedge-fondovi*¹ i moćne privatne korporacije koje su u, za njih vrlo povoljnom, prethodnom deregulacijskom razdoblju doživjele veliku ekspanziju. Osim toga, kako povijest pokazuje, u doba kriza u konstelacijama općeg nereda, onima koji posjeduju političku, ili korporativnu moć, lakše je provoditi određene interesne djelatnosti, koje u normalnim uvjetima ne bi bile provedive. Tu prvenstveno mislim na donošenje zakona kojima se proširuju ovlasti egzekutive

1 Najvažniji predstavnik skupine alternativnih oblika investiranja; karakterizira ih upotreba kompleksnih strategija investiranja, niska likvidnost, slaba transparentnost poslovanja, izrazito rizična ulaganja, spekulativno investiranje, naglasak na menadžmentu i negativni utjecaj na stabilnost financijskih tržišta.

i stvaranje još veće ovisnosti malih nacija o međunarodnim institucijama, kao što je MMF².

Na primjeru MMF-a i Svjetske banke može se lako predvidjeti koje će oni pružiti usluge za pomoć pruženu posrmlim nacionalnim ekonomijama u budućnosti tražiti. Usudujem se reći da bi se tu moglo raditi o budućim ugovorima ovih država s multinacionalnim korporacijama koje će ostvariti iznimno povoljne uvjete poslovanja, a to znači i još intenzivniju proliferaciju GMF sjemena. Isto tako, moglo bi doći i do masovnog preuzimanja nadzora nad prirodnim resursima putem pojednostavljenog procesa dodjele koncesija i slično. U tom smislu, plauzibilnom mi se čini teza nekolicine analitičara, koji pišu u časopisu Der Spiegel kako se pravi uzroci aktualne ekonomske krize nalaze u podbacivanju moralnih vrijednosti u zapadnom društvu⁴.

Anticipirajući ovu konstataciju lakše je shvatiti kako spomenuti agenti kapitalizma: MMF, Svjetska banka i multinacionalne kompanije, pod paravanom civiliziranja i gospodarske pomoći nerazvijenim zemljama Trećeg svijeta na terenu zapravo pletu mrežu financijske ovisnosti zemalja kojima „pomažu“. Pritom se, u slučaju otpora, kao što je bila praksa i prije krize, ne libe masovno koristiti ni ucjenjivačkim i korupcijskim metodama. Najočitiiji primjer provođenja ovakve zapadnjačke agende su zemlje Bliskog istoka i *Rimlanda*⁵ općenito, koje su kao prostori od iznimnog geostrateškog značaja, velesilama/ velesili naročito zanimljivi.

Legitimitet za interveniranje u gospodarstvo pojedinih zemalja, ako je potrebno i putem „selektivnih vojnih intervencija“ (koje su u prijevodu ekvivalent terorističkim akcijama), velesile (doslovce) proizvode iz potenciranja globalne paranoje u zapadnom svijetu, koju putem masmedija hrane neprestanim podsjećanjem javnosti na napade na London i Madrid i ponajviše na 11. rujan (koji se, usput rečeno, zbio u nerazjašnjenim okolnostima).

U skladu s tim, nisu li možda određene terorističke akcije islamističkih organizacija tek reakcija na imperijalističko ponašanje zapadnih vladara u istočnom dvorištu?

Nadalje, projekt uniformiranja svijeta lakše ćemo sagledati podijelimo li globus na demokratske i prozapadnjačke zemlje, koje su gotovo beziznimno receptivne za kapitalističke metode i u kojem se globalni kon-

2 Međunarodni monetarni fond

3 genetski modificirano

4 Der Spiegel, 20. 10. 2008.

5 Prema geopolitičarima Mackinderu i Spykmanu: obalni obruč oko Euroazije (*Heartland*) od velikog geostrateškog značaja.

trolori gospodarske efikasnosti poput MMF-a nešto obzirnije i opreznije ponašaju (npr. Hrvatska, otkad je postala članicom MMF-a u prosincu 1992., Mađarska koja je s ovom organizacijom u napetim odnosima od 2008., a i sve više zemalja EU-a postaje zavisno od njegove pomoći, koja bi, prema najrecenijim pokazateljima mogla ustrebati čak i Velikoj Britaniji i Irskoj), i na zemlje Trećeg svijeta. Razlog ovakvom dihotomnom pristupu međunarodnih institucija određenim zemljama nalazim u potrebi SAD-a za financiranjem bliskoistočnih misija od strane članica EU-a. A što se tiče tranzicijskih zemalja Trećeg svijeta, koje uglavnom još uvijek imaju status poludemokracija, ili im je tek dodijeljena etiketa demokracije, koja ne odgovara proizvodni, strategija Svjetske banke i ostalih kreditora jest učiniti ih što ovisnijima o Zapadu. Jedna od njihovih najmodernijih ucjena jest upravo namećanje uvoza genetski modificiranog sjemena, što nije zaobišlo ni Europsku uniju, čija je eminentna članica Velika Britanija za mandata Tonyja Blaira na mala vrata pustila biotehnologiju i u Europu. Čak ni Kina, jedini suvremeni pandan SAD-u, usprkos svim otporima i neprihvaćanju demokratskih ideoloških postavki, nije se uspjela oduprijeti prodoru zapadnog kapitala, a s njime i rekombinantnog sjemena. Ovakav agrobiznis koji na sve načine nastoji probiti granice nacionalnih država sve više teoretičara smatra najprihvatljivijom metodom kontrole zemalja i njihovog stanovništva u novom dobu, koje bi trebalo biti doba mira (Epperson, 2002), jer je dosad najefikasnije sredstvo za kontrolu nad ljudima bio rat. Bioinženjering, uz to, ima potencijal pomoću kojeg oni koji iza njega stoje mogu ostvariti kontrolu i moć dosad nevidenih razmjera.

Međutim, kapitalizam nije mogao sam izvršiti ovu veliku misiju, već je, kako bi mogao efikasno i neometano provoditi projekt globalizacije i uniformiranja svijeta, što se zadnjih desetljeća pokazalo iznimno praktičnim putem kontrole svjetskog stanovništva preko nadzora nad opskrbom hranom, tražio i dobio idealnog saveznika i ideološko pojačanje u starijoj sestri – demokraciji. Ona je tako postala pogonsko gorivo projekta globalizacije i legitimacijski okvir za ekspanzionističku misiju tržišnog kapitalizma i njegova ulaznica u sve države svijeta.

Uz sve ovo, moram još napomenuti i to kako ima nešto čudno u pogledu žilavosti struja unutar kapitalizma, koje uporno promoviraju samoregulacijska načela (usprkos iskustvu sloma burze 1929.) te se, nakon New Deal-a, reinkamiraju u „evanđelistima slobodnog tržišta“. Njihova vjera u samoregulacijski pristup, za ove aktualne krize i notornog rasula u sistemu, za razliku od vremena prije krize, danas se slobodno može proglasiti hermezom. Usprkos tome većina ekonomista klasične provenijencije svim silama se i dalje trude objasniti nastalo stanje putem konjunkturnih ciklusa i

sličnih „samorazumljivih zakonitosti“, a ja se pitam nema li inzistiranje na deregulaciji tržišta neki dublji ideološki, ili kakav drugi motiv?

Naime, deregulacija osamdesetih stvorila je, između ostalog, piše Engdahl, veliki slobodni manevarski prostor američkim agrokompnijama, koje su razvijale genetsku tehnologiju te su se spremale za „globalnu trgovinsku ofenzivu“. Ovo može izgledati bezazleno, no pravi smisao deregulacijske politike indikativno ide upravo u snjeru osiguravanja ovakvim kompanijama i međunarodnim organizacijama, neće biti prešterano ako kažem, apsolutne slobode djelovanja, što će biti obrazloženo u narednim poglavljima.

Po pitanju problema deregulacije tržišta treba spomenuti još kako je Jameson, kao suvremeni ekonomski teoretičar koji ipak nije usamljen u svojoj racionalizaciji ovog fenomena, mišljenja da uspostavljanje tržišta „oslobodenog od vladine miješanja – pretpostavlja enormnu vladinu intervenciju i povećanje vladine centralizacije moći“ (Jameson, 2000: 96). Ovaj navod faktički demantira mudrost djelovanja „nevidljive ruke tržišta“, koje zapravo ne može samo od sebe selektivno djelovati u korist Zapada. Naпротив, kako je razvidno, tržište ne može funkcionirati na ovaj način bez sinergije, štoviše, funkcionalnog prožimanja međunarodnih organizacija i MNK⁶ s državnim institucijama, tj. određenim *establishmentima*. Dakle, iza tržišne pozornice ipak postoji mozak koji sve koordinira, i to takav mozak koji uvjeravanjem svijeta u maksimalnu slobodu tržišta, ničeće samog sebe.

Kao što je iz svega izloženog vidljivo, kapitalizam i demokracija su u razdoblju postmoderne naglo evoluirali te su ovako udruženi dobitna kombinacija za realizaciju jednog uniformnog svijeta, koji je, kako se da zaključiti iz logički povezanih poteza određenih struktura moći, nastao sve prije nego spontano. Uz to, opća politička praksa zapadnih demokracija, kao i utjecaj korporacija i nadnacionalnih organizacija na kreiranje politika intrinzično su inkompatibilni njihovom postulatu o „univerzalnim vrijednostima i sveopćem blagostanju“ koje žele prenijeti cijelom svijetu. Štoviše, Huntington o „univerzalnim“ vrijednostima Zapada, eksplicitno tvrdi da „zapravo nisu niti univerzalne (...) niti su ukorijenjene u neakvoj vječnoj ljudskoj prirodi, već su zapravo kulturno specifične“, tj. izraz su „američke kulture“ (Jameson, 2000: 97).

Ovaj paradoks neizbježno će prije ili kasnije morati dovesti do relativizacije i destabilizacije čitave ideološke i vrijednosne konstrukcije zapadnog svijeta i do (ponovnog) prevrednovanja vrijednosti.

6 multinacionalne korporacije

2. Međunarodne i regionalne organizacije kao hranidbena podloga za ideološko uniformiranje svijeta

Glavni operateri u globalizacijskom projektu: materijalni slobodno tržišni kapitalizam i idejna demokracija, u funkciji njegove ideološke legitimacije, u praksi ne bi bili funkcionalni bez zapadnjačkog, koristit ću eufemizam pa ću reći: poticanja integriranja nacionalnih država u međunarodne zajednice i regionalne organizacije. Naime, formalni cilj ovog integracijskog procesa: osiguravanje poštivanja ljudskih prava i sloboda u cijelom svijetu, provodi se uz pomoć nadzornih mehanizama i tijela, koji praktično sužavaju suverenitet država. Upravo potonje smatram istinskim ciljem projekta globalizacije. Iz ovoga slijedi logična definicija globalizacije kao strategije kojom se svijet nastoji simplificirati kako bi ga se moglo lakše koordinirati.

U cijeloj ovoj priči, zanimljivo je da države-inicijatori integracijskog procesa, dok nizom preskriptivnih mjera obvezuju zemlje u razvoju, istodobno same sebe izuzimaju od poštivanja istih pravila igre te ostalim članicama međunarodne zajednice, državama i međunarodnim udruženjima (NATO, UN...) ne dopuštaju ravnopravan dijalog. Tu prvenstveno mislim na kršenje zakona o zabrani naoružavanja oružjem za masovno uništenje, odbijanje izručivanja svojih državljana Međunarodnom kaznenom sudu i na suspenziju protokola iz Kyota (Ignatieff, 2003). Isto tako, intrigantno je viđenje nekih analitičara koji su mišljenja da međuvladine organizacije stvarajući rastuću međuovisnost između država-članica, uzrokuju fragmentaciju unutar nacionalnih vlada, ali i istodobno jačanje izvršne vlasti i birokracije, kao i određenih interesnih skupina (Hague, Harrop, Breslin, 2001). Ako hipotetski uzmemo da prva postavka ima jednaki učinak na sve članice, a druga vrijedi samo za neke, s jakim se indicijama može zaključiti da se ekspanzijom naddržavnih organizacija, koje danonoćno rade na proliferaciji zapadnih vrijednosti na globalnoj razini, postepeno uspostavlja koncentracija svjetske političke moći u državnim vrhu zemalja-predvodnica, koje putem međunarodnih organizacija pokušavaju ostvariti nacionalni samointeres (ibid.). Ovoj tezi u prilog ide i mišljenje F. Jamesona, koji piše: „Sve zemlje koje su postale neovisne, postale su to samo da bi smjesta upale u polje sila kapitalističke globalizacije i moći novčarskih tržišta, te inozemnih ulaganja“ (Jameson, 2000: 101). U istom Jamesonovom tekstu stoji da djelovanje globalizacijskih aktera ugrožava sve što je nacionalno: nacionalnu kulturu i radno pravo, nacionalne mreže osiguranja i zdravstvene zaštite te farmaceutsku industriju.

U skladu s time može se reći da su Svjetska trgovinska organizacija i MMF u ovoj svjetskoj igri, ili bolje rečeno ruletu, putem burze, ili „ve-likog kasina“, rekao bi Jan Brix, dobili ulogu glavnih medija za kontrolu tržišnog aspekta igre, a organizacije poput UN-a imaju primarno zaduženje vršiti uniformiranje svijeta na idejnom, tj. kulturološkom i vrijednosnom planu. Pritom je strategija djelovanja ovih naddržavnih tijela vrlo jed-nostavna, štovise, slijedi principe teorije racionalnog izbora. Tako Jameson MMF, za kojeg tvrdi da se funkcionalno može poistovjetiti sa Sjedinjenim Državama, koje, usput rečeno, jedine ne podliježu kontroli međunarodnih transfera kapitala, definira kao „središte neoliberalnih nastojanja da se tržišni uvjeti u drugim zemljama stvore prijetnjama povlačenja kapitalistih ulaganja“ (Jameson, 2000: 95). Na sličan način: ucjenama, koruptivnim mjerama, namamljivanjem pomoću kreditnih ponuda i sl. (nismo evoluci-jski baš mnogo napredovali) funkcioniraju i sve ostale međunarodne orga-nizacije zadužene za ekonomski aspekt globalizacije. Rješenje za zemlje koje se odupiru pristupanju integracijama također nije visoka matematika: njih se jednostavno diskriminira i izolira, sve dok ne shvate da nema gos-podarskog prosperiteta van ovih integracija (Lowi, 2001).

Nasuprot jednostavnosti principa, prema kojima se ravnaju globalni akteri, njihove posljedice su, rezonira George Soros, nadasve kompleksne i dalekosežne, jer „transferi kapitala preko cijeloga svijeta mogu zapri-jetiti uništenjem akumulirane vrijednosti proizvedene godinama nacio-nalnog rada i bacanjem na prosjacki štap cijelih regija Zemljine kugle“ (Jameson, 2000: 94). U tom je smislu zanimljiva i prvotna uloga MMF-a a po njegovu osnutku nakon Drugog svjetskog rata, kako ju je zabilježio Theodore Lowi. Naime, iako je tada, kao i danas, MMF bio maksimalno angažiran u pružanju kreditne „pomoći“ nerazvijenim zemljama razorenim sukobima, krucijalni motiv bio je stvaranjem ekonomske ovisnosti zemalja spriječiti širenje socijalističke sfere utjecaja u svijetu. Hladnoratovski rival je naposljetku pokoren, a SAD je postao jedina svjetska imperijalna sila, čiju prevlast danas počnije ugrožavati novi div s Istoka, Levijatan kojemu snagu daje najmnogoljudnija zajednica, Kina. Kako bi se novu potencijal-nu prijetnju stavilo pod nadzor i zadržala planetarna strateška dominacija, danočno se brinu upravo glavni akteri i vode globalizacijskog projekta: MMF, Svjetska banka, WTO⁷, centralne banke nekoliko država i glavni ekonomski teoretičari, eksperti i tehnokrati (Lowi, 2001).

Rušenjem vestfalskog međunarodnog poretka, ekspanzijom nadna-cionalnih struktura i kontrolom naftnog tržišta, ostvaren je znatni napredak u sferi kontrole svjetskih zbivanja. Međutim, novo doba nosi i nove iza-

zove poput nekontroliranog rasta svjetske populacije. U strahu od uspona ljudstvom bogate Kine i općenito od potencijalne ugroze primata sadašnje vefesile, vladajuće su elite efikasno uspjele doskočiti tek revolucionar-nim izumom američkih laboratorija – ugradnjom rekombinantne DNA u prehrambene organizme. Ovo je dosad, slažu se analitičari, najperfidnije sredstvo za ostvarivanje globalne kontrole, a uz to se i savršeno uklapa u kapitalističke tržišne mehanizme. Od osnutka WTO-a 1994., svijet je suočen s međunarodnim organizacijama koje po prvi put u svojoj povijesti uspjevaju realizirati svoj puni potencijal i manifestiraju moć kakvu nisu imala ni najmoćnija svjetska carstva. Jedan od najbitnijih preduvjeta za ovakvo jačanje pozicije tih organizacija nalazim u njihovoj simbiotskoj vezi s brzonapredujućom biotehnologijom. Naime, WTO, s potpisom *made in Washington*, organizacija je koja je odigrala presudnu ulogu u prodoru genetski izmijenjene hrane na svjetsko tržište. Tako je postala „*novo oružje koje silom ruši razne trgovinske barijere i postaje sve sposobnijom u širenju genetski modificiranih usjeva*“ (Engdahl, 2005: 240). Načela kojima se i danas vodi ova organizacija još 1986. na Urugvajskom sastanku GATT-a⁸ iznio je Daniel Amstutz, tada predsjednik vodeće američke agrokompnije Cargill s podružnicama u šezdeset i šest zemalja svijeta i izvozom većim od pedeset i šest milijardi dolara, a koji je na sastanku bio prisutan u ulozi posebnog izaslanika Reaganeve vlade. Ta načela sažeta su u Tri Amstut-zove točke:

1. zabrana bilo kakvih državnih poljoprivrednih programa i zaštićenih cijena u svim zemljama svijeta,
2. zabrana članstva zemljama koje žele ozakoniti kontrolu uvoza kako bi zaštitile vlastitu poljoprivrednu proizvod-nju,
3. zabrana bilo kakve državne kontrole izvoza poljoprivred-nih proizvoda, čak i u vrijeme gladi u državi (Engdahl, 2005: 241)

Sudeći prema ovom dokumentu, humanističko obilježje demokratske liberalne doktrine koja veliča slobodu tržišta, u potpunosti vrijedi – no samo za međunarodne organizacije i MNK te za izzyesnu državu koja ih podupire. Istodobno, sve druge države i manja nacionalna, kao i privatna poduzeća, morat će se zadovoljiti poslovanjem prema ovim pravilima, ako žele opstati.

7 World Trade Organization

8 General Agreement on Tariffs and Trade, organizacija utemeljena 1947. god.

3. Multinacionalne korporacije

Multinacionalne korporacije, razvijajući se simultano s napretkom globalizacije, jedini su stroj koji može održati tržište kao proces, jer su sposobne u jednom poduzeću koncentrirati enormne količine kapitala, tržišnu organizaciju i menadžment, što nije uspjelo ni jednoj trgovinskoj organizaciji prije njih (Lowi, 2001). One neposredno djeluju na terenu, tj. pregovaraju s predstavnicima država u koje unose svježi kapital i potiču provođenje privatizacije lokalnog gospodarstva. U tom smislu MNK su pivotni akteri u strategiji globalizacije.

Strategija djelovanja MNK počiva na istom jednostavnom principu po kojem djeluju i međunarodne organizacije. Svoju efikasnost, dakle, temelje na maksimizaciji profita pod svaku cijenu, što implicira konstantne prijetnje seljenjem kapitala u zemlje s jeftinijom radnom snagom. To rezultira trendom masovnog otpuštanja radnika i stečajevima u nekonkurentnim poduzećima diljem svijeta (npr. Nokia u Njemačkoj). Ovu tezu potvrđuje i Gray, kada kaže da je „*temeljni uzrok padajućih nadnica i rastuće nezaposlenosti svjetsko širenje novih tehnologija*“ (Jameson, 2000: 100).

Kapitalizam, dakle, ne može preživjeti bez ekspanzionizma i rasta profita, drugim riječima, počinje se gušiti čim se malo više odmakne od realizacije potencijalnog proizvođača i funkcioniranja privrede na granici proizvodnih mogućnosti. U nemogućnosti postizanja ovoga, rađa se bijeda, ne samo u zemljama u razvoju, već sve više u zemljama izvoznicama kapitalizma i demokracije.

MNK su i u drugoj bitnoj činjenici funkcionalno kompatibilne naddržavnim organizacijama. Radi se o tome da su i one ovisne o onome što sustavno nastoje zanijekati; ovisne su o nacionalnoj državi koja im osigurava legislativne, institucionalne i druge okvire, unutar kojih je njihovo djelovanje jedino moguće (Lowi, 2001). Ovoj tvrdnji u prilog ide i Jamesonova primjedba o „*učesću nacionalnih državnih vlasti, poput američkih*“ (Jameson, 2000: 94) u poslovima MNK, što dodatno komplicira sliku o položaju države spram korporacija.

Djelatnost vodećih MNK usmjerena je na agrobiznis, koji je postao posebice zanimljiv posljednjih dvadeset godina. Agrobiznis po sebi ne bi bio ni približno toliko unosan bez primjene novih tehnologija koje su iz temelja izmijenile proces proizvodnje hrane. Radi se, dakako, o bioinženjeringu, koji se na svjetsku scenu probio zahvaljujući suradnji vodstva MNK-a sa zakonodavcima i državnim službenicima širom svijeta uz velikodušne donacije određenih privatnih fondacija (o kojima ću nešto kasnije), koje su poticale

eksperimentalna istraživanja u području mikrobiologije i genetike. Ova su istraživanja započela u SAD-u još 1986., kada je administracija Ronald Reagana, u dogovoru s Monsanto, prvom MNK koja se upustila u primarnu genske tehnologije i rekombinantne DNA za komercijalne svrhe, smanjivala zakonske regulative u poslovnom sektoru (Smith, 2005). Politička je elita u ovom poslu evidentno prepoznala, osim financijskog aspekta, kojim su prvenstveno vodene MNK, i određeni strateški potencijal ovakvog biznisa. Sinergija između zakonodavaca i MNK omogućila je silan uzlet Monsanto, koji je neometano počeo kupovati kompanije za proizvodnju sjemena diljem svijeta, ne bi li mogao „*zamijeniti prirodno sjeme svojim modificiranim sjemenjem i nadzirati znatan dio zalih hrane*“ (Smith, 2005: 143).

Međutim, usprkos podršci *washingtonske* administracije, među vodstvom Monsanto bio je prisutan strah od reakcije potrošača na uvođenje nekonvencionalnog sjemena i genetski izmijenjene hrane te od ekologa. Taj je strah svoju emanaciju nalazio u iskustvu, prvenstveno s „*Agent Orangeom*“, kemijskom supstancom koju je Monsanto producirao još za potrebe krčenja vegetacije u vidu lakšeg probijanja vojnih trupa u Vijetnamskom ratu. Naime, Monsanto je od tisuća veterana i desetaka tisuća Vijetnamaca bio optužen za uzrokovanje raka, neuroloških bolesti i porođajnih deformacija (i danas se u Vijetnamu još uvijek kao posljedica toga masovno rađaju djeca s različitim deformacijama). Mnoge srodne optužbe, uključujući i enormna onečišćenja okoliša koja su proizveli njihovi pogoni u SAD-u, stvorila su ovoj korporaciji negativnu reputaciju. Iz tih je razloga Monsanto radio na aktivnom pristupu pridobivanja javnosti i političke podrške za biotehnologiju na najvišim razinama. 1988. je čak tražio potporu i demokratskih i republikanskih predsjedničkih kampanja. Monsanto veze u Washingtonu bile su čvrste. Krajem osamdesetih, piše Smith, uprava ove MNK tražila je i dobila od potpredsjednika Busha federalne propise, kojima je Vlada jamčila potrošačima bezopasnost GM proizvoda. I s narednim administracijama, naročito za vrijeme Busha Starijeg, koji je MNK ovog tipa većinom u potpunosti oslobodio poreznih izdavanja, odnosi su ostali iznimno dobri. Nakon što je 1990. Monsanto dobio novog predsjednika Roberta Shapira, GM kampanja je nevjerojatno dodatno akcelerirana, a New York Times piše: „*Monsanto će sad iskoristiti svoj utjecaj u Washingtonu da progura novi pristup*“ (Smith, 2005: 145). Kako bi pomogla Monsanto da ubrza prtok svoje hrane na tržište, Bijela je kuća ubrzo usvojila velikodušnu odluku kojom se ovaj MNK daje ovlast za samostalno određivanje politike. Poznatelji prilika u Washingtonu zapanjeno su gledali kako kompanija dikтира politiku Ministarstvu poljoprivrede (USDA). Agenciji za zaštitu okoliša (EPA) i na kraju Upravi za hranu i lijekove (FDA) (ibid.)

Nagli uspon Monsanto, Cargilla i ostalih MNK najlakše će se percipirati ukoliko se usporede bilanca stanja i rast dividendi pojedine korporacije u određenom vremenskom periodu. U većini slučajeva ni laiku nije teško ustanoviti da u MNK profit raste gotovo geometrijskom progresijom. To potvrđuje i brojka od petsto multinacionalnih koncerna koji danas sami drže dvadeset i pet posto svjetskog tržišta, a agendu MNK najbolje izražava stav jednog od čelnih ljudi Nestlea, izražen u dokumentarnom filmu *We Feed the World*, gdje on priznaje da je maksimalni profit tržišni bog te čak ni vođu ne treba dati besplatno. A pitam se, zar su oni koji za život fundamentalna dobra poput vode ne mogu platiti, onda od ovih kompanija već unaprijed osuđeni na propast? U istom dokumentarcu posebni izvjestitelj UN-a za Europu, Jean Ziegler, nasuprot tome, iako ne eksplicitno, ali ipak donekle priznaje postojanje negativnih globalizacijskih efekata, koji se većim dijelom odnose na nedostatnu empatiju Zapada prema Trećem svijetu, koja se odražava i u masovnom bacanju hrane, za što ću kao primjer uzeti „deponije kruha starog dva dana“ u zapadnoeuropskim metropolama. Zapadnjački sistem utemeljen na religiji profita, čije su vrhovno svećenstvo multinacionalne korporacije, dodatno kompromitira brojka od dvanaest milijardi ljudi, koje, kako su zapadni stručnjaci procijenili, Zemlja bez problema može hraniti, no kako je profit ispred svega, pa i ljudskog života, sasvim je normalno da, primjerice, jedna Švicarska preko 80% žitarica uvozi iz Indije, u kojoj istodobno milijuni umiru od gladi.

Analizirajući sve ove pokazatelje, logično je zaključiti kako su pa-role, pomoću kojih se predstavljaju MNK, kao što su „Nahranimo svijet“ i „Zelena revolucija“ tek obične floskule. Jedina preostala alternativa jest, kako mi se čini, da iste služe kao paravan za neke sofisticiranije strategije.

Bilo kako bilo, mora se priznati da su ovakvi *leitmotivi* kojima MNK predstavljaju svoje djelovanje (ili se skrivaju iza njih) uspjeli uvjeriti zapadnu javnost u humanističko poslanje MNK - koje hrane svijet. Ova kampanja zajedno s postulatima o širenju univerzalnih demokratskih vrijednosti, pripremila je idealnu podlogu za apsolutnu slobodu djelovanja multinacionalnih korporacija. One su, naime, noseći transparente „Nahranimo svijet“, dobile legitimaciju da u praksi taj svijet sebi podčinjavaju osiguravajući ponajprije najsiromašnijim zemljama enormne „velikodušne“ zajmove za sjetvu genetski izmijenjenog sjemena. Mnogi će se pitati što je loše u tome što pomažu siromašnima? Odgovor je pragmatičan. U nemogućnosti vraćanja zajmova zapadnim bankama, koje djeluju u sprezi s MNK i međunarodnim organizacijama, te zemlje postaju sve zaduženije, što doživljava navedenim međunarodnim akterima sve veći pritisak na nacionalne vlade ovih država. Mnogi suvremeni autori u ovakvim slučajevima navode

prisilnu privatizaciju državnih poduzeća, koja potom preuzimaju upravo ove korporacije, preuzimanje nadzora nad prirodnim resursima od strane istih te mnoge druge varijacije na temu. Na taj način pojedina MNK postaje bogatija (a da ne govorimo o utjecaju i moći), od većine zemalja svijeta za jedno (naravno, ako izuzmemo nekolicinu zapadnih zemalja). Osim toga, iz genetski izmijenjenog sjemena klijе bioinženjeringu uvijek immanentan paradoks koji se sastoji u javnom i u javnosti podržavanom cilju suzbijanja gladi te u istodobnoj privatnoj stvarnosti još veće proliferacije gladi u zemljama kojima sjetvom GM sjemena, unatoč bajkovitim obećanjima, na poslijetku dolazi do pada prinosa i trajnog zagađenja i osiromašenja zemljišta. Iz toga možemo zaključiti da biotehnologija obećava puno, a na kraju uzima sve.

4. Eugenika

– plan o redukciji svjetske populacije

Eugenika je bila pseudoznanost utemeljena na Darwinovoj knjizi „Podrijetlo vrsta“ (1859) u kojoj je on zagovarao „*primjenu Malthusovih teorija na cijelo biljno i životinjsko carstvo*“ (Engdahl, 2005: 147). Malthus je, naime, u svojem radu „Ogled o načelu stanovništva“ (1798.), kojeg se odrekao prije smrti, ustvrdio da se „*populacijske skupine šire geometrijski, dok se dostupna hrana povećava aritmetički, što dovodi do povremenih gladi i umiranja*“ (Engdahl, 2005: 148).

Tijekom 1920-ih Rockefeller, Carnegie i još neki „neizmjerno bogati Amerikanci“ prthvatili su maltuzijansivo kao „*dokaz da oni (bogat) kao ljudi posjeduju sposobnost preživljavanja superiorne vrste*“ (Engdahl, 2005: 148). Na taj način, legitimirajući svoje tajno djelovanje, 1920-ih novac Rockefellerove zaklade, preko svog ureda u Parizu, odigrao je presudnu ulogu u financiranju, podupiranju i usmjeravanju stotina njemačkih eugeničara. Štoviše, 1926. zaklada je donirala i impresivnu svotu za osnivanje berlinskog instituta za psihijatriju „Kaiser Wilhelm“. Iz te institucije izrastao i njezin vodeći psihijatar dr. Ernst Rüdin, koji je kasnije bio glavni konstruktor eugeničkog programa Adolfa Hitlera (Engdahl, 2005). 1932. Rüdin je, znakovito, imenovan čak i predsjednikom „Svjetskog udruženja eugeničara“, koje je „*zagovaralo ubijanje ili steriliziranje ljudi koji su, zbog svog naslijeđa, 'teret za državu'*“ Rockefellerovim su novcem, između ostalog, izdašno financirana i istraživanja mozga u istom institu-

tu, za čiju je provedbu dr. Rüdin, kako je kasnije otkriveno, „dobivao po sto pedeset do dvjesto mozгова žrtava nacističkih programa eutanazije iz Brandenburga“ (Engdahl, 2005: 151-152).

1928. Johna D. Rockefellera III vlastiti je otac imenovao u odbor obiteljske organizacije za kontrolu nataliteta zvane „Ured za društvenu higijenu“. Njegov mentor na sveučilištu Princeton, profesor ekonomije Frank Fetter, koji je bio član Američkog eugeničkog društva, poučavao je studente kako „demokracija povećava medokritetiske, a smanjuje izvršne crte ljudskoga roda“ (Engdahl, 2005: 157).

Također, tih fatalnih 1920-ih na američkom je tlu stvorena institucija „Američka federacija za planiranje roditeljstva“ (Planned Parenthood Federation of America), koja je zapravo bila „rasističko udruženje koje je pod krinkom racionalnog planiranja obitelji promicalo eugeniku u obliku kontrole porasta stanovništva i prisilne sterilizacije“, što je provedeno u skladu s, u tom mljueju vladajućim, životnim credoim o postojanju nadmoćne rase, *Übermenschen* - rekao bi Nietzsche, i nasuprot tome, inferiornih rasa „loše kvalitete“, umno i tjelesno oštećenih, čiju prekomjernu plodnost treba ograničiti (ibid.).

Široku primjenu ovakvih metoda nagovijestio je Laurence Rockefeller 1978. u članku pod naslovom: „Zahijev za jednostavnijim stilom života“, koji se pojavio u Reader's Digestu. Tu piše o mužnosti novog načina življenja, kojeg možemo preuzeti dobrovoljno, ili će nam u suprotnom biti nametnut, jer jedini način uspostave ravnoteže između ponude i potražnje u konstelaciji kontinuiranog iscrpljivanja resursa jest primjena autoritarne kontrole (Epperson, 2002).

Ako se i ne može suditi drugačije no indikativno, usudujem se ustvrditi da je sveprisutni tih, ali konstantni medijski teror uspio usaditi u svijest i podsvijest javnog mnijenja globalnu opasnost od prenapučenosti planeta. Sedamdesetih godina 20. stoljeća „Svjetska vlada“ naglo je počela raditi na projektu *brainwashinga* zapadnog građanskog društva, ne bi li ga se primilo na nesuprostavljane budućem provođenju depopulacijskih mjera. Nagli rast populacije, naročito u siromašnim zemljama, zapadne su politike klasificirale kao jednu od najvećih prijetnji svjetskoj političkoj stabilnosti, što je zahijevalo redefimiranje pojma nacionalne sigurnosti (Le Billon, 2004). U 90-im godinama 20. st. inzistirane na dotičnom „problemu“ se dodatno intenziviralo, te je, uz „ratove oko prirodnih izvora“, označeno prioritnim (ibid.). Apostrofirala sam „problem“ iz razloga što realni statistički pokazatelji ne govore o generalnoj prenapučenosti u siromašnim zemljama, niti o, kako sam već spomenula, stvarnom deficitu hrane kojom bi se nahranio svijet. Naime, statistike govore da „Indija ima prosječno oko

petsto stanovnika po kvadratnoj miljii, Japan oko sedamsto, a Nizozemska osamsto. Poznato je, međutim, da Japan i Nizozemska imaju znatno prosperitetnije ekonomije od Indije, jer svojim proizvođačima dozvoljavaju da zadrže ono što proizvedu“ (Epperson, 2002: 248).

Kao što je očito iz ovih reprezentativnih pokazatelja, prenapučenost kao takva nije uzrok ni siromaštva ni gladi, kako to tvrde međunarodni akteri. Možda je siromašno stanovništvo, koje se ne može braniti od eksternih zahvata, samo po sebi laka meta za provođenje interesnih politika u vidu eksploatacije i kontrole njihovih, uglavnom geostrateški bitnih teritorija?

Legitimiraajući populacijski problem nedostatnošću prehrambenih proizvoda, u mnogim je zemljama, prvenstveno onima Trećeg svijeta, prije desetak godina započeli masovni sistematski depopulacijski projekti na terenu, koji se temelji na nizu radova prvenstveno američkih autora. Tako se jedan *washingtonski* psiholog zalaže da „nacije svijeta oduzmu pravo na reprodukciju od svojih naroda kao jedino rješenje za globalnu eksploziju populacije i to tako što će u vodu i u hranu stavljati kemikalije koje izazivaju privremeni sterilitet prihvatili to podanici ili ne“ (Epperson, 2002: 248).

Ovdje se nedvojbeno radi o kršenju temeljnih, ustavima i zakonima demokratskih država zajamčenih, ljudskih prava i sloboda, u čijem je promicanju zapad inače najgorljiviji. Što se tiče steriliteta, njegova realizacija ovakvim metodama mnogo vjerojatnije ina permanentni učinak, čemu svjedoče i medicinska istraživanja provedena u zemljama Latinske Amerike (Engdahl, 2005).

Kampanju „eksplozije populacije“, piše dalje Epperson, i dan danas financiraju fondacije oslobođene poreza. Prve među njima bile su upravo Rockefellerova i Carnegieva fondacija, kojima se kasnije, između ostalih, pridružila Fordova, a nedavno i Gatesova fondacija. „Rockefelleri su svoj novac uložili i u pokret za kontrolu rasta populacije *financirajući Populacijsko vijeće (Population Council)*, *Planirano roditeljstvo (Planned Parenthood)* i *Biro za uputstva o populaciji (Population Reference Bureau)*“ (Epperson, 2002: 251).

Posredstvom ovakvih organizacija u Indiji se već nekoliko godina provodi prisilna sterilizacija građana u fertilnoj dobi koji imaju troje djece, a Kina, osim što ograničava obitelji na po jedno dijete (što potiče sve veći broj roditelja na ubijanje ženske novorođenčadi), kontrolira i umiranje svojih staraca. Drugim riječima, provodi masovnu eutanaziju (Epperson, 2002).

Najnovija, najnetransparentnija i, prema tome, najuspješnija

metoda nadzora svjetske populacije zove se rekombinantna DNA. Moći bioinženjeringa MNK više su nego svjesne. Mnoge toksične nusprodukte i njihove efekte po ljudsko zdravlje, doduše, nitko pa ni njihovi znanstvenici ne mogu predvidjeti. Međutim, svjesni su njihove prisutnosti, kao i mogućnosti postizanja određenih željenih efekata putem ubacivanja određenih genskih fragmenata jedne vrste u genom druge. Na taj se način, osim najraznolikijih bolesti, koje povećavaju stopu smrtnosti stanovništva, mogu postići i učinci pandemičnog steriliteta ugradnjom određenog gena u žitarice koje čine prehrambenu bazu stanovništva. Jedan od revolucionarnih dosegâ u ovoj branši jest izum „kukuruzâ spermicida“, u koji su znanstvenici kompanije Epycite iz San Diega 2001. uspjeli ugraditi anti-tijela žena s dijagnostičiranom imunosnom neplodnošću (Engdahl, 2005). Na listi provedenja i potpore ovakvim projektima nalaze se, ne samo zaklade najbogatijih američkih obitelji, nego i američki: Ministarstvo vanjskih poslova, Ministarstvo poljoprivrede i Vijeće za nacionalnu sigurnost; a od najvažnijih međunarodnih tijela: MMF, Svjetska banka, UN s WHO-om⁹ i FAO-om¹⁰ (Engdahl, 2005).

Isti se učinak može postići i biotehnoškim sintetiziranjem lijekova i cjepiva. Tako je, primjerice, zaklada Rockefeller potajno financirala program Svjetske zdravstvene organizacije o „reproduktivnom zdravlju“, tijekom kojega je u toku dvadeset godina razvijeno cjepivo protiv tetanusa s dvostrukim djelovanjem; čija je druga funkcija bila izazivanje pobačaja. Prema izvješću svjetskog instituta za cjepiva, masovna cijepljenja tim cjepivom Svjetska zdravstvena organizacija ranih 1990-ih provodila je na ženskoj populaciji u fertilnoj dobi u Nikaragvi, Meksiku i na Filipinima. Znanstvenici iz ovih zemalja, koji su ispitivali dotično cjepivo došli su do istog nalaza, a to je da je cjepivo sadržavalo hormon za održavanje trudnoće, što je, zajedno s ciljanom skupinom na kojoj je provedeno cijepljenje, izazvalo silno čuđenje. Kasnije je tek utvrđeno da taj hormon u kombinaciji s nosačem toksina tetanusa uzrokuje pobačaj. Istraživanjem pokroviteljske mreže koja je stajala iza ovog projekta, došlo se do nalaža o dvadesetogodišnjoj suradnji na razvoju cjepiva protiv plodnosti, ne samo između već poznatih aktera: WHO i fondacije Rockefeller, već i ovih organizacija s brojnim drugim uglednim tijelima kao što su: Svjetska banka, Program za razvoj UN-a, Zaklada Ford, All India Institute of Medical Science, Helsinško sveučilište, švedsko sveučilište Uppsala, Državno sveučilište Ohio, a unijesana je i američka Vlada preko svog Nacionalnog instituta za zdravlje djece i ljudski razvoj (ibid.).

9 World Health Organization
10 Food and Agriculture Organization

O negativnim učincima na takav način generiranih cjepiva i hrane upozorava nekolicina hrabrih znanstvenika koji drže do istine, ali njih se u javnosti slabo čuje, jer bivaju sustavno marginalizirani, čak otpušteni iz svojih instituta, podmićivani da šute te slabo ili nikako ne dobivaju mjesta u medijskom prostoru; kao uostalom i svi programi tog karaktera.

Građanin koji pripada srednjoj klasi rekao bi da je posjedovanje novca najveća moć na planetu, međutim, što ako određene osobe posjeduju izobilje ovog platežnog sredstva, a njihova težnja za moći je i dalje neutaživa? Težnja za moći nema granica. To je obilježje i prokletstvo ljudskog bića, kojemu je pohlepa prirodno intrinzična. Novcem se, dakle, ne može kupiti stanje zadovoljstva, koje ne bi potraživalo još više ili bolje od trenutno posjedujućeg. (Tome je dokaz i moderno konzumerističko, nervozno i nezadovoljno društvo u zapadnim zemljama.) Međutim, osim posjedovanja materijalnog, ono što posredno omogućuje novac jest približavanje čistom bitku moći kao takve, koja se ogleda u apsolutnoj kontroli nad događajima, ljudima, svijetom...

5. Revolucija u svjetskoj proizvodnji hrane

Čovjek je kroz čitavu svoju povijest, otkad se počeo baviti ratarstvom, ne bi li povećao šanse za preživljavanje, uzgajao prehrambene kulture u skladu s prirodom. Posljednja tri desetljeća to se naglo promijenilo. Osim sve intenzivnije primjene pesticida u poljoprivredi, čovjek je po prvi put u povijesti, intervenciranjem u tisućljećima neizmijenjeni genom, uspio stvoriti organizam koji će prema njegovoj volji, a protiv prirodnih zakona, proizvoditi određene supstance i imati određena obilježja. Možda bi i bilo dobro kad bi u stvarnosti to uistinu bilo provedivo, no, brojna istraživanja neovisnih znanstvenika, kao i svjedočanstva potrošača genetski modificirane hrane, svjedoče o internoj produkciji toksičnih instanci i (virusnim) mutacijama u GM organizmima, koje nije moguće kontrolirati, te o raznim zdravstvenima tegobama, malformacijama organa i sl. Igranje s ovim oružjem čini mi se, vjerujem kao i ljudima upoznatim s ovom problematikom, dugoročno opasnijim od bilo kakvih burzovnih ruleta.

No, zašto onda agrokompnije tvrdoglavo ustraju na ovom projektu, koji je dosad već uspio poprimiti globalne razmjere? Što se MNK tiče, najvažniji motiv je, dakako, profit, a što se tiče već spominjanih struktura koje promiču njihovu djelatnost, razlog je moć, a krajnji razlog: apsolutna moć.

„Crvena“ genska tehnologija, zadužena u farmaceutskoj industriji, „bijela“ koja se koristi u industrijske svrhe te „zelena“ genska tehnologija, usmjerena na sintezu prehrambenih organizama, postepeno preuzimaju svjetsko tržište, kako je vidljivo, gotovo u svim njegovim segmentima. Zelenu gensku tehnologiju držim najmoćnijom, najrasprostranjenijom i najprofitabilnijom od svih navedenih iz jedinstavnog razloga što ne postoji čovjek koji nema fiziološku potrebu za hranom (Engdahl, 2005).

Međutim, svrha MNK nije samo profit, već je to maksimizacija profita. Ne bi li se taj cilj postiglo, dotične su kompanije, o čemu pišu jednako i Još i Smith i Engdahl, uvele ekskluzivne patente na GM sjeme. To praktično znači da je to sjeme vlasništvo onoga koji ga je patentirao te, ukoliko se utvrdi da netko uzgaja biljke koje su niknule iz tog sjemena, a nije za to platio vlasniku patenta, ovaj može protiv njega pokrenuti sudski spor. Takvi slučajevi su česti, naročito često bivaju tuženi poljodjelci koji uzgajaju konvencionalne biljke, a pelud GM biljaka sa susjednih polja opraši njihove biljke. Osim materijalnih šteta koje proizvođači konvencionalnog bilja imaju zbog ovakvih tužbi, šteta koju čini pelud GM bilja na njihovim poljima još je veća, jer trajno onečišćuje konvencionalno bilje, a takvo širenje genetskog onečišćenja nije ničim moguće spriječiti. Dodatni priljev novca MNK osiguravaju pesticidi koji se prodaju u paketu s GM sjemenom, a kojih je potrebno sve više, unatoč obećanjima MNK kako će se primjenom njihovog sjemena pesticidi izbaciti iz uporabe.

Drugi način kontrole jest, spominju isti autori, izum „terminator tehnologije“, koja poljodjelce stavlja u potpunu ovisnost o proizvođaču. Naime, biljke koje u genomu imaju urađeno ovo svojstvo, programirane su da „u idućoj generaciji počine samoubojstvo“, za što kao „vanjski okidač“ služi antibiotik tetraciklin (Još, 2003: 77-78). Na taj način poljodjelci bivaju primorani svake godine kupovati novo sjeme.

Ovo je financijski aspekt bioinženjeringa i tajna njegove iznimne profitabilnosti, no još je zanimljivija strana priče koja se odnosi na način kontrole ljudi putem GM hrane.

U zemljama Latinske Amerike, u koju je ova tehnologija prodrila preko korumpiranih državnih dužnosnika, piše Engdahl, evidentirane su tisuće slučajeva opasnih alergijskih reakcija, oboljenja na području probavnog trakta i kožnih bolesti kod ljudi koji su konzumirali GM hranu, kao i pomor svih živih organizama u jezerima koja se nalaze okružena poljima s GM usjevom.

U određenu korelaciju mogu se staviti i promjene koje se posljednja dva desetljeća zbivaju u SAD- u, gdje je 2005. već šezdeset i sedam posto

polja bilo zasijano GM sjemenom, a u rasponu od 1990. do 1998. broj dijabetičara povećao se za trideset i tri posto. Isto tako pretilost, sterilitet i obolijevanje od raznih vrsta tumora znatno su se povećali (Engdahl, 2005). GM „zlatna riža“, proizvedena specijalno za kinesko tržište, dovela je do avitaminoze i ozbiljnih oštećenja tisuća djece. 1998. u Velikoj Britaniji je dr. Arpad Pusztai proveo, između ostalih, eksperiment sa štakorima, koje je tijekom stodeset dana hranio GM krumpirom. Kod životinja su ustanovljene značajne promjene u razvoju. Bili su manji nego normalni štakori, sa smanjenim organima koji su pokazivali određene disfunkcije i sumnjivim (potencijalno malignim) nakupinama tkiva na probavnim organima (ibid.). Usprkos pokušajima dr. Pusztai da informira o ovim nalazima britansku javnost i istim pokušajima znanstvenika u SAD-u, kako u VB, tako ni u SAD-u nije se mnogo u tom smjeru postiglo.

Američka FDA (Uprava za hranu i lijekove), naime, još od 1992. nije promijenila svoj stav spram GM hrane izražen dokumentom u kojem se tvrdi kako „nije potrebno provoditi sveobuhvatna znanstvena ispitivanja hrane dobivene od biljaka podvrgnutih bioinženjeringu“ (Smith, 2005: 45). Utjecaj prekomorskog susjeda na Europu je i dalje jednostavno prevelik.

Znanstvenici koji se bore za istinu o GMO-u pokušavaju na razne načine upozoriti javnost. Iz tih je pobuda Barry Commoner objavio 2002. članak pod naslovom „Unravelling the DNA Myth“, u kojem u vezi genetski izmijenjenih organizama deciderano tvrdi: „Nijedan od obaveznih testova nije proveden, a milijarde transgenih biljaka uzgajaju se uz rudimentarno znanje o njihovim promjenama (...) Bez detaljne, trajne analize nije moguće otkriti koje se opasne posljedice mogu pojaviti... Genetički modificirane kulture, koje se sada uzgajaju, predstavljaju golemi nekontrolirani eksperiment čiji je ishod inherentno nepredvidljiv. Rezultati bi mogli biti katastrofalni“ (Smith, 2005: 91). Drugi znanstvenik, Antoniou, govori o dokazanoj neočekivanoj proizvodnji otrovnih tvari u genetski modificiranim organizmima (bakterije, kvasci, biljke), s tim da njihovi učinci neko vrijeme mogu biti latentni.

U ožujku 2003. dr. Brian John, jedan od rijetkih koji su se usprotivili jačajućem lobbyju koji zagovara slobodno uvođenje GM hrane na britansko tržište, poslao je pismo časopisu GM Science Review, u kojem stoji: „Nema nikakve ravnoteže na području istraživanja GMO-a ni u procesu provjere kolega-znanstvenika ni u procesu objavljivanja... To imamo zahvaliti činjenici da velike kompanije imaju vlast nad znanostu ili barem nad ovom granom znanosti. Jedan gubitnik je znanstveni integritet, a drugi javni interes... nepoželjni rezultati jedinstavno nikada ne ugledaju svjetlo dana“ (Engdahl, 2005: 77).

6. Obmanjivanje javnosti

Propaganda biotehnologije je u SAD-u najefikasnija. Preko 60% ispitnika, bilježi Smith, podržava Vladinu politiku podupiranja GM hrane. To je razumljivo s obzirom na činjenicu da većina Amerikanaca ništa konkretno o GM hrani ne zna, osim onoga što o tome čuje u medijima, koji su zagušeni propagandnim porukama MNK i od autoriteta kojima slijepo vjeruje – a to je da je takva hrana čisti ekvivalent konvencionalnoj, ako nije još i zdravija.

Nasuprot tome, situacija u Europi je mnogo delikatnija i zanimljivija. Kao primjer ću uzeti Veliku Britaniju, gdje su sve učestaliji napadi na GM hranu od strane nepristranih znanstvenika i, posljedično tome, javnosti. Znanstveni timovi britanskog Kraljevskog društva, koje je jedan od najgorljivijih (od MNK polkupljenih) branitelja genetskog inženjeringa, logično, to doživljavaju kao napad na svoje izvore prihoda. Protiv napada na GM hranu u radovima dr. Arpada Pusztajta, znanstvenika Instituta Rowett u Škotskoj, koji je svjedočio pred Odborom Donjeg doma, dotično se društvo ograđivalo (nekonzistentnim) protuoptužbama da njegova istraživanja nisu pregledali njihovi znanstveni timovi i da nisu objavljena. Međutim, dr. Williams, parlamentarac, stajući na stranu ovog, dotad uglednog znanstvenika, uzvratilo je na tu optužbu činjenicom da svi dokazi pro GM politike predočeni savjetodavnom odboru dolaze iz jednog jedinog izvora: komercijalnih kompanija i nijedan od njih nije objavljen (Smith, 2005).

Štoviše, Pusztajtev tužitelj je u Parlamentu prozvan za „izdavanje priopćenja za javnost o istraživanju o kojemu ništa nije znao“ (Smith, 2005: 40) te za netočno opisivanje samog postupka istraživanja. U britanskom je parlamentu nakon ovog slučaja, jedan od rijetkih koji je u parlamentu izrazio protivljenje genetski izmijenjenim organizmima, bio liberalni demokrat Norman Baker, tada član opozicije. On je u ožujku 1999., usprkos stavu vladajuće klike, čak izjavio da je Monsanto, jedna od najvećih kompanija koje se bave ovakvim tipom agrobiznisa, „javni neprijatelj broj jedan“, koji inzistira na „ukidanju prava potrošača na izbor, na rušenju izabranih vlada te na nametanju svojih odvratnih proizvoda svjetskom stanovništvu“ (Smith, 2005: 41).

Agroindustrija ove vrste probila se, kako je već rečeno, kako u cijelom svijetu, tako i u Europi, zahvaljujući pridobivanju društveno-ekonomske elite (parlamentarci i viši državni službenici). Od 1997. godine, kada je vlast u Velikoj Britaniji preuzela Laburistička stranka, prema izvještaju iz veljače 1998. u časopisu Globe and Mail, „vladini službenici i ministri susreli su se osamdeset i jedan put s predstavnicima kompanija koje proizvode

GM hranu“, što je urodilo s više od dvadeset i dva milijuna dolara pomoći britanskim biotehničkim tvrtkama (ibid.). Međutim, piše Smith, 1999. većina izbornog tijela stala je protiv GMO-a, tj. tek je 35% Britanaca davalo podršku Vladini politici u vezi biotehnologije. Ugled Vlade, koja je pro-vodila pro-biotehniološku politiku, pao je na sramotno niske grane naročito nakon što je u javnost procurilo istraživanje o sklonosti obolijevanju (aler-gije, rak, deformacije novorođenčadi) onih koji konzumiraju GM hranu. Vladini ministri, kako bi spasili, ne toliko obraz, koliko profit multinacio-nalnim korporacijama s kojima usko suraduju, za što dobivaju protu usluge i izdašne nagrade (lijepo svote i sinekure), nastojali su uvjeriti javnost u „buduću demonstraciju mogućih koristi“ od GM-proizvoda. S tim su se ciljem bacili na pokušaje diskreditiranja istraživanja čiji rezultati nisu bili na strani biotehniološke industrije. Na prvoj crti bojišnice našao se, dakako, dr. Pusztai. Donji je dom ponovno saslušao njegovo svjedočenje u procesu protiv GMO-a, ali ovog puta samo kako bi ono bilo objavljeno u iskriv-ljenom i cenzuriranom obliku, ne bi li se time, tvrde nepristrani promatrači događaja, zaštitilo ugled GM hrane. Isto tako, njegova su se istraživanja dodatno nastojala diskreditirati „stručnim procjenama“ Kraljevskog vijeća, koje je njegov rad proglasilo punim pogrešaka, a pritom je zaobišlo otkriti identitet svojih znanstvenika koji su izvršili tu provjeru te se odbilo sastati s Pusztajem, kojem je u to vrijeme provaljeno i u kuću te su mu ukradeni brojni radovi. Štoviše, nadzorna kamera je snimila i provalnika u starom Pusztajevom uredu, a drugi je ulvačen pri upadu u kuću njegovog kolege Stanleyja Ewena, koji je nastavio njegov rad nakon što je ovome oduzeta znanstvena akreditacija. Ako demokracija trpi ovakvo kršenje ljudskih slo-boda, pitam se u što se ona pretvorila, ili što je to od nje ostalo? Prema svim parametrima ovakvi svakodnevni scenariji u modernom civiliziranom svi-jetu više nalikuju na autoritarne režime.

S druge strane, Kraljevsko vijeće je osiguralo određeni broj „nezavis-nih“ znanstvenika, koji će osigurati podršku njihovoj politici, a koji su se „slučajno“ našli na platinim listama Independent on Sunday čak je objavio da Vlada pokušava pridobiti „nezavisne“ znanstvenike, koji će se redovito pojavljivati u medijskom prostoru, kao dio strategije odnosa s javnošću, koja bi trebala pomoći pri spašavanju ministarskih obraza (ibid.).

Međutim, unatoč svim pokušajima spašavanja ugleda GMO-u, britan-ska je javnost, sudeći prema anketama, više vjerovala svojim liječnicima nego Vladi. „Britanska medicinska udruga“ čak se drznula zatražiti i „mor-atorij na komercijalno sijanje GM kultura i upozorila kako takva hrana i usjevi mogu imati kumulativan i nepovratan učinak na okoliš i prehrambeni lanac“ (Smith, 2005: 45).

Nakon slučaja Pusztai, pojačao se pritisak potrošača na prehrambenu industriju. Vodeće prehrambene kompanije na teritoriju Velike Britanije morale su napokon popustiti te su počele uklanjati genetski izmijenjene sastojke iz hrane. Proces se proširio i na druge zemlje EU-a. 2003. godine je dopušteni udio GM-sastojaka u hrani od 1%, koji je uveden 1999., smanjen na 0,9%, što vrijedi i danas, ali ne za svu hranu. Naime, izuzeto je meso (a domaće životinje se većinom hrane GM sojom), mlijeko i mliječni proizvodi, jaja i prehrambeni aditivi. Osim toga, vrlo je upitno poštuju li se propisi u praksi i kod onih proizvođača koji ne bi smjeli sadržavati GM sastojke (ibid.). Uz to, neko je vrijeme u nekolicini europskih zemalja, kao što su Švicarska i Austrija (2005.), čak na snazi bio moratorij na sjetvu genetski rekombinantnog sjemena.

I u Hrvatskoj smo 2004. palili polja zasijana Pioneerovim GM kukuruzom.¹¹ Međutim, danas, naročito vozeći se autoputom Zagreb-Lipovac, rijetko možemo naići na polje uz čiji usjev ne stoji tabla s posjetnicom multinacionalne agrokompnije koja isporučuje sjeme za „eksperimentalna polja“. Iako je još prije nekoliko godina u RH od širokih masa bila podržavana kampanja: „Hrvatska – zemlja čista od GMO-a“, koju je predvodio prof. dr. Marijan Jošt, znanstveni savjetnik za područje genetike i oplemenjivanja biljaka, čini se da je unatoč svim iskrenim pozitivnim naporima, primat ipak odnio profit. Zemljoradnici naveliko prihvaćaju subvencije MNK-a (Monsanto, Pioneer, Syngenta...), što je razumljivo s obzirom na neuduciranost i nepoznavanje pravog lica biotehnologije i štetnih posljedica, koje na poslijetku nose nepopravljive štete i daleko veće troškove nego uporaba konvencionalnog sjemena. Dodatni stimulans sjetvi rekombinantnog sjemena nosi niža nabavna cijena i subvencije MNK-a onima kojima ga one prodaju. Prodor ovih kompanija u medije u našoj zemlji sve je intenzivniji, što se posebice očituje u promidžbenim porukama neposredno prije redovitog emitiranja emisije „Plodovi zemlje“. U zadnje se vrijeme prikazuju doslovce petominutne promidžbe u kojima izvyesne MNK u nebesa dižu biotehnologiju kao briljantni doseg ljudskog znanja i izvor iznimnog prosperiteta te se čovjek, ukoliko ne zna o čemu se ovdje radi, osjeća glupim ako ne pristane konstitui njihovo „sjeme za sretnu budućnost svijeta“! Sve ovo, logično je zaključiti, ne bi bilo provedivo bez administrativne potpore ovoj biotehnološkoj politici u samom upravnom vrhu, što, na žalost, ali ne i začudo, implicira indicije o snažnoj prisutnosti korupcijskog elementa i u ovoj sferi provedbe politike u Republici Hrvatskoj.

11 Slobodna Dalmacija, 15. 7. 2004., Zagađenje peludom GM kukuruza – gotova stvar

Zaključak

Istina je samo jedna. Međutim, istinu bez primjesa neistine u vidu raznih stereotipa, predrasuda, neonečišćenu određenim udjelom namjernih ili slučajnih dezinformacija, teško je naći u realnom svijetu. Kompleksnost čovjeka kao takvog čini kompleksnima i njegove percepcije i interpretacije. Potencijalno udaljavanje od istine čak do neprepoznatljivosti polazišnih činjenica još je vjerojatnije kod dvostruke hermeneutike, koja je upravo u medijima najrasprostranjeniji fenomen. Uzevši ovo u obzir, ne treba uopće čuditi činjenica o masovnoj nereceptivnosti javnosti za stvarni problem i istinu o bioinženjeringu.

Sudeći prema svim podacima iznesenim u ovom članku, koji su (dakako) inkompatibilni javnoj propagandi MNK-a, čini mi se, u velikoj mjeri, plauzibilnom pretpostavka da istina o bioinženjeringu u javnosti biva bitno modificirana od strane moćnih interesnih grupa i MNK-a. Ovaj fenomen bi se moglo klasificirati i kao mit izmišljen da udovoljava zahtjevima eksperimentera koji ga produciraju u cilju ostvarivanja profita, ili postizanja čiste moći. U slučaju bioinženjeringa razlog više za vjerovati u istinu koju zastupaju neovisni znanstvenici - kritičari GM hrane, jest međusobna sukladnost njihovih principa u istraživanju, interpretiranju, kritiziranju i zaključivanju o ovom problemu, dok nasuprot tome, MNK iskazuju visoki stupanj nekonzistentnosti u obrani svojih principa i same GM hrane.

Ako je stvarnost uistinu takva kakvom ju oslikavaju podaci izneseni u mnogobrojnim, između ostalog, i u ovom članku navedenim analizama i znanstvenim studijama, to *de facto* znači da je preko devedeset posto svjetske populacije bez njezinog znanja i pristanka podvrgnuto globalnom nutricionističkom eksperimentu. Zato je krajnje vrijeme da se ljudi usude misliti vlastitom glavom („Sapere aude!“; rekao bi Kant.) Također mislim i da nije teško logički zaključiti da postoje paralelni svjetovi: svijet elita koje upravljaju i svijet svih ostalih koji vjeruju da žive u svijetu kakvim ga interpretiraju elite. Iz tih razloga najopasniji neprijatelj, po pitanju u ovom članku obrađivanog problema, možda i nije sama GM hrana, već apatičnost i konformizam širokih masa koji dopuštaju oslobađanje i aktualizaciju njezinog ekspanzionističkog i imperijalističkog potencijala.

Literatura

- Engdahl, F. William (2005) Sjeme uništenja. Zagreb: Detecta
- Epperson, Ralph (2002) Nevidljiva ruka, Viškovo: Cipetić
- Fukuyama, Francis, *The Fall of America*, <http://www.newsweek.com/id/162401> (4.10.2008)
- Hague, R., Harrop, M., Breslin, S. (2001), *Komparativna vladavina i politika*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti
- Ignatieff, Michael, *The Burden*, <http://www.nytimes.com/2003/01/05/magazine/05EMPIRE.html>, (20.10.2008)
- Jameson, Frederic (2000) *Globalizacija i politička strategija*. Politička misao 38 (1), 89-104.
- Jošt, M., Cox, S. T. (2003) *Intelektualni izazov tehnologije samouništenja*. Križevci: Matica hrvatska, Ogranak Križevci
- Le Billon, Philippe (2004). *Geopolitička ekonomija „ratova oko prirodnih izvora“*. Geopolitics
- Lowi, J. Theodore (2001) *Naš milenij: politička znanost sučeljuje se s globalnom korporacijskom privredom*. Politička misao 38 (3), 60-81.
- Smith, M. Jeffrey (2005) *Sjeme obmane*. Zagreb: Planetopia